

ETHDIARI

Numerò 69
Dimeghe 28 de març 1999

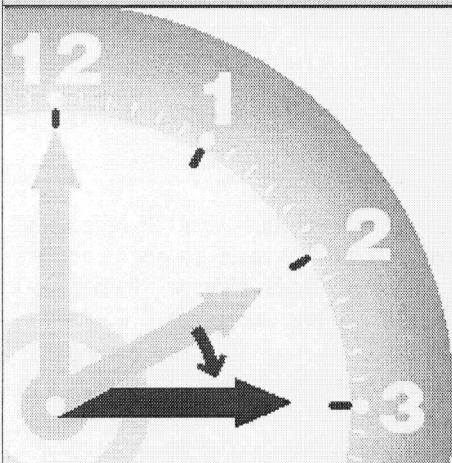
HUELHETON

DIARI

D'ARAN

Prètze: 50 pessetes

AUETZ CAMBIAT ERA ORA?

AUÉ, TÀS 2.00 DERA MAITIADA
CALIE AUANÇAR ETH RELÒTGE
ENQUIAS 3.00

REBREMBAZ QU'ES RELÒTGES S'AUIEN D'AUAÑÇAR UA ORA A COMPDAR DES DUES DERA MAITIADA PASSADA

Tàs dues dera maitiada deth dissabte ath dimeghe, toti es ciutadans dera Union Europèa (UE) auem agut d'auançar ua ora es nòsti relòtges. Atau es dues passèren a èster es tres.

Era mesura supòse entar Estat espanhòu un estauvi d'energia de mès d'11.000 milions de pessetes, un 8% de çò que se despenerie en cas de non adoptar er orari d'ostiu. Eth cambi place Espanha ena llistra dera ora mejana de Greenwich (GMT), mès de dues ores enquiath mes d'octobre, quan se tornarà entar orari normal. Er estauvi en sector dometge peth cambi d'ora serà deth 5%.

ETH CAP DERA DELEGACION ALBANESO-KOSOVARA EN RAMBOLHET DEMANE ER ENVIAMENT DE TROPES TÀ IOGOSLÀVIA

Eth cap dera delegacion des albanesi-kosovars enes negociacions en Rambolhet, Jachim Tachi, demanèc ager peth maitin er enviament de tropes dera OTAN tà Iogoslàvia. Segontes eth diplomatic, que se tròbe en ua zòna pròplèua a Pristina, eth conflicte poderie estiené-se tà Macedònia e Albània, çò que, ath sòn conéisher, suposarie "encendiar eth conjunt des Balcans" s'eth mon democratic non reaccione tamb er enviament de tropes terrèstres.

En ua convèrsa tamb era agència de premsa austriaca APA, eth diplomatic confirmèc que dus intel·lectuaus d'origina albanesa, Latif Berisha e Ayim Hajrizi sigueren assassinadi pes fòrces iogoslaves. Segontes Tachi, es fòrces iogoslaves amien a tèrme ua grana ofensiu contra era poblacion kosovara, en tot provocar matances, disparant contra es pobladi e agarrant civius coma ostatges. "I a guèrra en conjunt de Kosòvo", assegurèc Tachi. Eth dirigent albanés de Kosòvo constatèc qu'en toti es lòcs a on er Exèrcit de Liberacion de Kosòvo (ELK) non i é present, era policia sèrbia execute e pren albanesi coma os-

Kosovars en tot hùger
des matances sèrbies.

tatges. Mès non sonque es albanesi-kosovars denòncien es naues matances de Milosevic. Delàger ath maitin un naut foncionari deth govèrn britanic denoncièc es atrocitats cometudes pes sèrbis contra es albanesi-kosovars. Eth secretari d'estat entàs Fòrces Armades britaniques, Doug Henderson, declarèc ara emissora de ràdio BBC que "encara non auem disponible eth panorama complèt, mès semble èster qu'es fòrces sèrbies an cometut quauques activitats fòrça atròces enes darrèri dies". Era situacion poderie èster petjor sense es atacs aèris dera OTAN, tamb eth risque de qu'es sèrbis amièssen a tèrme ua "limpiesa etnica totau en Kosòvo".

SOLANA AUTORISE PASSAR TARA "FASE DUS" DERA OPERACION AÈRIA CONTRA IOGOSLÀVIA

Eth Secretari Generau dera OTAN, Javier Solana, a autorisat as militars aliats a passar tara "fase dus" dera operacion aèria contra Iogoslàvia, dempús d'auer consultat a toti es aliats. A compdar d'aguest moment, es avions aliats poderàn atacar blancs mobius con tancs o unitats de tropes militares e policiaus sèrbies responsables dera repression en Kosòvo, e d'auti objectius diferenti des defenses antiaèries e auxiliars.

MÈS ACCIDENTS ENA MONTANHA

Es servicis d'urgència des espitais pirenenes atengueren 500 lesions d'esports d'aventura en ostiu

Pendent es mesi d'ostiu der an passat sigueren atengudi enes servicis d'urgències des espitais deth Pirenèu catalan, occitan e d'Andorra mès de 500 accidentadi pera practica d'esports d'aventura. Aguesta donada se dèc a conéisher delàger en encastre deth Seminari sus Medicina d'Urgències enes Espitais de Montanha que se hè ena Sèu d'Urgelh. Aguesta chifra ei part des resultat d'un estudi elaborat per un grop de trabalh qu'arremasse es responsables des servicis d'urgències des centres hospitalaris d'Andorra, era Sèu, Puigcerdà, Tremp, Solsona, Campdevànol e deth nòste de Vielha.

Er estudi -que non excludís era existència de fòrça d'auti cassi, tractadi per mètges de cabeçada o enes centres d'assistència primària (CAP)- "met en evidència qu'ua grana part des practicants d'es-

pòrts d'aventura en airau pirenen non son federadi". Er informe, ath delà d'açò, hè vedible que "non s'observen regularament es mesures de prevencion mès elementaus, coma per exemple er us d'un caucèr adequat enes excursions tara montanha o ben era utilizacion d'un casc protector en cas dera bicicleta tot terren o es es-

pòrts nautics". D'aguest estudi se n'extrè que "aumente progressiuament eth grad de coneishença sus es diferents practiques esportives entre es usatgèrs" e que s'impòse era figura deth monitor, sustot en çò que tòque as modalitats aquatiques". Ua auta diferència remercabla ei que "es accidents acostumen d'èster mès grèus entre es practicants que non prenen mesures preventives mès basiques".

Eth Seminari sus Medicina d'Urgències enes Espitais de Montanha, qu'acabèc delàger, ei organistat pera Fundació Sant Hospital dera Sèu d'Urgelh e era Universitat de Lhèida (UdL). Aguest seminari s'encastre en Màster en Medicina d'Urgències que realise era universitat lheidatana tamb era ajuda deth Hons Social dera Union Europèa.

A despart des accidents en esports d'aventura, es assistenti tath seminari toquèn tanben es atencions urgentes mès freqüentes en montanha, com ara es provocades per escadences atmosferiques adverses o es mossegades d'animaus.

VIELHA CIUTAT DROMIDA

EDITORIAU

Que Vielha ei ua vila trista e grisa ei deth tot vedible. Vielha, ath delà, ei ua poblacion sense nèrvi e degradada ath maxim. Pògues causes foncionen tamb qualitat, e es que foncionen sonque ei conseqüència d'un esfòrc privat laudable, que luderie mès s'era foncion publica locau, ath delà de hèr d'inesvitable burocràcia, siguesse motor d'illusion, modernitat e eficàcia.

Es *vielhencs* son un conjunt de poblacion plurau e mixta, producte d'ua importanta immigracion. Vielha qu'ei era pòrta d'entrada entà Aran e era cultura aranesa d'un bon pilèr de poblacion salariada que, per rasons economicas e fòrça d'aves qüestions socials, n'an volgut hèr casa sua. Cau avalorar aguest hèt, perque aguest conjunt de poblacion nauven-guda son *vielhencs* perque an volgut.

Mès en Vielha toti van ara sua e sense dà-se'n compde an perdut protagonisme en conjunt deth país. Vielha a 'dinamitat' era sua capacitat e non compde en Aran ne tamb idies ne tamb infrastructures ne servicis. Mès, çò de mès susprenent ei que non ei ua ipotetica fòrça extèrna era qu'empedegue actuar a Vielha coma dinamisadora nacionau; eth problèma ei major, perque son es *vielhencs* en

sòn conjunt es qu'an perdut interès tà participar e hèr foncionar eth país. Son es pròpris ciutadans es qu'an desertat de hèr de maquina de trèn deth país. E, obviament, tanben es politics locals. Ua actitud reprobable aguesta, mès que d'entrada dilhèu non ei tan importanta, perque eth politic -maugrat quauques longevitats desesperantes- a data de caducitat. Laguens dera gravetat, non ei tan grèu qu'un politic se tròbe uet d'idies e que desèrte dera potenciacion de Vielha coma caplòc, com que sigue era nòsta societat civiu era que non se mobilise e age arribat a ua desillusion e desmoralizacion collectiu.

Toti sabem qu'ei consubstanciau ara gent deth país que mos embarram en nosati madeishi e mos hèm un hart de trabalhar, perque -obviament- eth negòci privat ei era prioritat. Mès, quauquarrès se pòt imaginar qu'es nòsti negòcis, qu'era nòsta familha viuesse en ua poblacion qu'en sòn conjunt foncionèsse e a on se respirèsse qualitat e modernitat?

Vielha ei com aguesti pannèus de publicitat -de dobtós gost- installadi en carrèr per Ajuntament e qu'an un relòtge digitau que jamès mèrque ben era ora.

E non mos referim as 206 horats que i a en carrèr centrau de Vielha (ua des carretères comarcaus mès transitades); non mos referim

ara manca de senhalizacion, ne as passi peatonaus invisibles o ath paisatge de contenedors de lordères lardosi coma penós reclam toristic qu'auem en prumèra hilèra dera ciutat; non, non e non; açò sonque ei anecdotic ath costat d'aves qüestions mès prigondes, com que non i a dinamizacion social e economica eficaça que sigue generadora de riquesa e d'integracion social; non i a ua gestion eficaça entad aguest sac sense hons qu'ei eth roeïnós negòci deth Palai de Gèu; que non i a ua politica de prevencion e reinsercion de drogoadiccion -problèma cada dia mès important en Vielha-; que non i a iniciatives de normalizacion lingüistica. E que cau dèder der urbanisme? Mès, ath delà, e sustot, çò que non i a ei ua volentat de hèr país des de Vielha coma caplòc d'Aran.

Sonque ua burocràcia e uns politics passadi de mòda e ben agarradi ara cagira deth poder locau e nacionau, non pòden entèner que inclús, non calerie auer competències e normativa entà participar ena construccion nacionau d'Aran. Es *vielhencs* coma ciutadans e vesins n'an eth dret, perque Vielha a d'èster era anima ciutadana d'ua cultura aranesa de mestissatge. E qu'arrès non ac dobtè, d'aguesta manèra tanben i guanharia eth conjunt d'Aran.

Laguens d'uns mesi aoram d'escuélher es nòsti representants en Conselh Generau d'Aran, enes Ajuntaments, en Parlament Europèu e, mès tard, en Parlament de Catalunya. Començarà de nau eth bombardèg d'eslogans e es accions de marqueting electorau qu'acaben desorientant-mos e fatigant-mos, sustot perque es ciutadans èm cansadi de fausses promesas e dera manipulacion deth poder que s'exercís laguens deth mon dera politica e que cada dia ei mès evident e tangible en toti es govèrns. Serà plan dificil d'esvitar aquest 'vici electorau' -tant antic coma era madeisha democràcia- de hèr promesas. Mès, ei aciu a on es ciutadans aurien d'arribar a un grad de maduresa e implicacion que non mos permete sonque contentà-mos tamb açò; tamb contenguts repeti-

tius e uedi de pura campanha electorau. Auem de demanar que mos parlen clar de politica e des idies que i a darrèr de cada prepausta electorau. En tot parlar en un àmbit plan generalisat, es politics que mos representen auriem de gaudir d'un naut nivèu de tolerància tà suportar, tamb democràcia, era 'ploja' e eth 'mau temps', e recéber, tamb sentit constructiu, es critiques que se les hèn des de diferents collectius. Es nòsti politics auriem d'amiar a tèrme es sòns projèctes electoraus tamb tanta coerència, transparència e fidelitat coma poguen, en tot bastir atau un futur qu'illusions as ciutadans deth país que representen; un futur tamb dignitat. Tad aquerò, eth sentiment de país a d'èster solid e tamb ues arraïcs plan fòrtes ena tèrra entà poder èster present

per tot. En çò que tanh ara Val d'Aran, auem eth hèt diferenciau dera nòsta lengua; la ensenham en estudi; auem libes; auem escrivans tamb ganes d'estiene-la; auem un concors literari reivindicatiu; mès auem de sajar d'ar-ténher eth nòste pròpi concèpte de país. Un país a d'auer ua politica pròpia e non èster ua porcion d'un aute. Aquerò aurie d'èster comprenut e digerit perfectament; deth contrari, era Val d'Aran aurà cada còp mès e mès toristes, e laguens d'aguesti mès e mès 'VIP', mès nosati sonque seram **un país laguens d'un aute.**

Paloma Puche

ESTRATÈGIES CONTRA ES
GRANS ENCÈNDIS

Es expèrts amassadi en Barcelona apòsten tàs naues tecnologies, es mielhores ena coordinacion des efectius e reclamen ua miellhor gestion forestau. Era aplicacion des tecnologies informaticas entà simular eth comportament des grans encèndis forestaus, es cremes controlades, es talhahuecs tamb retardanti d'ahlama e er amendrimet deth jos-bòsc per miei de ramats d'animaus, son quauqu'ues des naudetats tamb es quaus eth Departament de Governacion vò miellhorar era responsa des sòns efectius contra es huecs forestaus. Agustes mesures s'exposèren enquia ager enes jornades que se hèren en Musèu d'Is-tòria de Catalonha sus es sistèmes d'escandiment de huecs e qu'amassèren expèrti de tot eth mon. Entre aguesti, destacauen es representanti de Califòrnia e deth sud de França, ja qu'es condicions ambientaus enes qu'an lòc es encèndis enes sòns respectius territòris son plan pàrrièras as de Catalonha. En aquest sentit, eth nòrd-american Jason M. Greenlee, director exclusiu der *International Journal of Wildland Fire*, assegurèc que "i a pògues causes que passen aciu e que non agen passat

en Califòrnia", e destaquèc er escampilhament urbanistic incontrotlat com un des factors de risque comun a andús territòris. Segontes aquest expèrt, "ei dempús der encèndi, quan encara non se pense en pròpleu partit de fòtbol senon en encèndi, que cau préner mesures de prevencion". Dera madeisha opinion ei eth comandant Philippe Nardin, cap der Estat Major dera zòna sud de França, maugrat qu'utilisèc un lenguatge mès dirècte: "Es que mos dedicam a amortar huecs trobam a faltar volentat politica en çò que tòque a contròtle urbanistic", e higeç, tamb eth ton de qui ven d'un mon to-taument jerarquiat e qu'ei avedat a dar ordes, qu'era "pilòta non ei enes servicis d'extincion, senon en aquest tipe de mesures de contròtle que s'aurie d'aplicar e non s'apli- quen. Nosati òc que respectam es règles deth jòc". En çò que tanh ath cas catalan, Enric Prior, director generau d'Emergències e Seguretat Civi, non volec entrar en avaloracions sus eth problèma qu'a generat era proliferacion d'urbanisacions e matisèc qu'açò ère compe-tència deth Departament d'Agricultura, Ra-

aderia e Pesca dera Generalitat. Respècte ara manca d'un papèr mès actiu per part der exercit en cas des grans huecs -coma passe per exemple en França-, tanpòc non se volec prononciar. A on sigueren d'acòrd es partici-paires ei en besonh de non priorisar tant er augment de mieis entà lutar contra eth huec e en centrà-se mès ena formacion e era coordi-nacion des efectius, atau com en amiar a tèr-me actuacions de prevencion enes bòsqui ath long der an. Prior siguec taxatiu: "En gran encèndi deth Solsonés der an passat, auèrem enquia 30 efectius aèris actuand ath madeish temps e en madeish lòc", e higeç que "maugrat açò, non sonque non arturèrem eth huec, senon qu'ath delà generèrem un risque plan naut d'auer accidents entre es aparells". Ara, es darrèri auanci tecnologic ena luta contra es grans encèndis se centren, sustot, enes modèus de simulacion d'aguesti desas-tres. "Entà combàter eth huec l'as de comprè-ner", reconeishèc marc Finnley, especialista nòrd-american deth Centre d'Estudis de Re-cèrca de Missoula entara Simulacion deth Huec Forestau. Segontes Finnley, "aguesti naus mejans an de perméter saber qué se pòt hèr entà cambiar eth comportament der en-cèndi". En aquesta madeisha linha trabalhe Marc Castellnou, analista en cap deth Grop de Supòrt entà Actuacions Forestaus. "Quan comence er encèndi auem de hèr era previ-

sion en non mès de dues ores. Er objectiu ei anar per deuant deth huec, çò que permeterà qu'es pompièrs actuen tamb mès libertat", ex- plique. Era elaboracion d'aguesti modèus se base enes donades qu'aufrissen es registres des encèndis istorics e ena realisacion d'un mapa cartografic digitau de Catalonha. Era inclusion de diuèrses variables en programa informatic, com ara eth vent, era umitat, eth terren o eth tipe de vegetacion per a on s'es- pandís eth huec, a de servir entà agarrà-li avantatge ar encèndi. Ena conferència de tan- cament dera amassada, Antoni Güell, cap de- ra Brigada de Bombers de Girona se planhèc de que "cadun prepausa es sues mesures en çò que tanh ara prevencion d'encèndis, mès encara non i a ne un acòrd sus era estandardi- sacion d'aguestes nòrmes". Atau, Güell de- noncièc era precarietat en que se tròben fòrça pistes forestaus e era inutilisacion de quau- ques bases d'aigua "qu'eth dia deth huec èren uedes". Ath darrèr d'aguestes mancances en- tara proteccion des bòsqui, i a era manca d'ua politica de gestion forestau sostenibla sense era quau, asseguren es pompièrs e voluntaris contra encèndis, era luta contra eth huec ei luenh de guanhà-se.

Guillermo Caba
Diari de Barcelona digitau

ETH CROTZAT DETH DIMENGE

per Cisko

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1										
2										
3										
4										
5										
6										
7										
8										
9										
10										
11										
12										

Tempsada, periòde, division der an. Un hart desordenat. 9. Aquesta que la podetz trobar ena entrada de mès d'un vilatge dera Marcatosa. Telenoticias Net. Un des païsi en conflicte tamb Israèu en sud deth Liban. 10. Escòla Superiora d'Admini- stracion e Direccion d'Empre- ses. Eth coeire d' 'Aran'. 11. Vrespada mès qu'italiana. Agropacion de Tenistes Esque- rrèrs. 12. Arriu gironés. Ac sen- tem plan hemnes: un aute nòm d'òme qu'auetz d'endonviar. Verticals: 1. Excès d'autosa- tisfaccion entada un madeish, entàs pròpries qualitats o actes (pl.) 2. Parida, desocupada dera mainada o mainatge. Ua ora de- ra tarde, lèu deth ser. 3. Capvi- rarè, desordenarè. 4. Vò, o sent,

Orisontaus: 1. Relatiu a Napoleon. 2. Nòm d'òme, e d'un gèni dera musica. Viatgè tà un lòc concrèt. 3. Que son estonanti eri. Hèsqui un sauvament. 4. Capvirat: nòm d'òme que non ei pas un gèni dera musica mès qu'è 'ric' eth. Simbèu de quilomètre. Aquiu madeish que la trobaratz, en tot entrar en Escunhau. 5. Bona part d'ua mina, mens era sua boca. Era mèrca de iogorts *number one*, tada eri au- mens. 6. Òc qu'ac coneishi jo, que sò un shinhau saberut. Que vos hèsqui ua dictada. 7. Capviradi: uns papèrs enes quaus ja i an metut era rubrica. Un campion en casa. 8.

mau entà quauquarrès. Caperar d'aigua un lòc. 5. Pronòm deth Baish Aran. 500. A on comence e acabe un galhon. Çò de madeish tamb un Edoard quin sigue. 6. Nacion entre dus Estats. Doble marrèc perillhós. Simbèu quimic der alumini. 7. Plan redona. Perdon generau autrejat per lei. Un aute còp aguesta? 8. Un numèro recent. Lengua, e cultura, des- partida entre tres Estats. Que pòt èster de lum, d'ua ròda... 9. Son pas endonviats, que son enumerats un grop d'objectes. 10. Era sig- gla que substituic, pendent un temps, era an- tiga URSS. Grop d'abelhes amassa.

AGUEST EI UN ESPACI A ON I PÒT AUER ETH SÒN ANONCI. TRUCATZ-MOS E MOS L'ENCOMANATZ, NOSATI LI HARAM ERA COMPOSICION GRAFICA, ERA TRADUCCION E TOT AQERÒ QUE CALGUE, PETH MADEISH PRÈTZ. CADA MODUL (6,8 cm x 5 cm) A UN PRÈTZ DE 3.000 PESSETES MÈS IVA. TELEFON 973 64 17 72

SOLUCION
DETH
CROZAT
DETH
DARRÈR
DIMENGE

per Vicent Simó

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1					R	A	S				
2					B	O	R	R	A		
3				C	A	S	T	E	T	H	
4				M	O	R	T		H	A	I
5	C	A	D	I	A			A	U	L	U
6	O	L	I							H	E
7	M	A	N	E	S			A	C	O	R
8											
9											
10											
11											

Edite ETH DIARI
Familia Colomines
Centre d'estudis VIVÈNCIA ARANESA:
Aula Europa des Pirinèus (Val d'Aran)
Carrèr Doctor Manel Vidal
llocu num 5
(Darrèr edifici/ Ath cant der Espitau)
25530 Vielha-Val d'Aran
Telefon: 973641772
Fax: 973640871
E-mail vivenciaaranesa@ctv.es

Editor e director : Joan-Ramon Colomines-Companys.
e-mail: jrcc@apdo.com

Informatica e dessenh: Marc Colomines i Nadal.

Equip de correctors: Xavier Gutierrez.

Equip comerciau: Ramon Agulló i Teixidor.

Impression: Xerox's Document Center 220 ST d'ETH DIARI
en Vielha. Tirada: 1000 exemplars.